

Kur’ân-ı Kerîm’de Bir Mutluluk İfadesi Olarak “Kurratu ‘Ayn” Terkibi¹

Ahmet AKBAŞ*

The Phrase of “Qurratu ‘Ayn” as an Expression of Happiness in the Holy Qur’an

Citation/©: Akbaş, Ahmet, The Phrase of “Qurratu ‘Ayn” as an Expression of Happiness in the Holy Qur’an, Artuklu Akademi, 2015/2 (1), 1-19.

Abstract: One of the basic expressions of man’s happiness on the Qur’an that deals with people from various aspects is the phrase of “qurratu ‘ayn”. This phrase, which can be expressed as “the bright of the eye”, is pointing to the feeling of human’s joy and happiness and complacency. In this article, “qurratu ‘ayn” phrase is being analysed. This phrase is used in the form of noun phrase and the form of verb sentence in the verses. First we focused on the meaning of the phrase in Arabic and afterwards, the messages desired to be given by this expression are examined within the framework of the verses that use this expression. According to this, several of the issues that gives joy and happiness to the people: Having children, to take care of a baby, not to remain separate from the baby, get support in extreme cases especially suchlike birth, see the concern and indulgence from her husband, have to happy family and attain to unparalleled beauty of heaven.

Keywords: Qur’an, jubilation, happiness, eye, bright, qurra, ‘ayn.

Atıf/©: Akbaş, Ahmet, Kur’ân-ı Kerîm’de Bir Mutluluk İfadesi Olarak “Kurratu ‘Ayn” Terkibi, Artuklu Akademi, 2015/2 (1), 1-19.

Öz: Çok çeşitli yönlerden insanı konu edinen Kur’ân-ı Kerîm’in, insanın mutluluğuna dair temel ifadelerinden birisi “kurratu ‘ayn” terkidir. “Göz aydınlığı” olarak ifade edilebilecek olan bu terkip, insanın sevinç, mutluluk ve gönül rahatlığına dair duygularına işaret etmektedir. Ayetlerde bazen tamlama bazen fiil cümlesi formunda kullanılan “kurratu ‘ayn” ifadesinin tahlil edildiği bu makalede, terkinin Araççada ifade ettiği anlamlar üzerinde durulmakta; akabinde ise kullanıldığı ayetler çerçevesinde bu ifade ile verilmek istenen mesajlar irdelenmektedir. Buna göre, insan için neşe ve mutluluk kaynağı olan hususlardan bazıları; çocuk sahibi olmak, bir bebeğin bakımını üstlenmek, yavrusundan ayrı kalmamak, doğum gibi zorlu hallerde destek almak, eşinden ilgi ve anlayış görmek, mutlu bir yuvaya sahip olmak ve cennetin eşi-benzeri olmayan güzelliklerine kavuşmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kur’ân, sevinç, mutluluk, göz, aydınlık, kurra, ‘ayn.

¹ Bu makale, doktora tezimizden istifade edilerek hazırlanmıştır. Bkz. Ahmet Akbaş, “Kur’ân’da İnsanın Mutluluğu”, Basılmamış Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2015.

* Yrd. Doç. Dr. Mardin Artuklu Üniv. İlahiyat Bilimleri Fak. Tefsir Ana Bilim Dalı,
ahmetakbas101@gmail.com

Giriş

Kur'ân-ı Kerîm, birçok ifadesiyle insan için indirilmiş olan bir kitap olduğuna dikkat çekmektedir.² Çok yönlü bir varlık olan insanı konu edinen ve zaman zaman açıkça ona hitap eden Kur'ân,³ kullanmış olduğu birçok kavram ve ifade aracılığıyla insan psikolojisinin farklı yönlerine de değinmekte; sevgi, nefret, merhamet, korku, cesaret, güven, öfke, ümit, hüzn vb. birçok duyguya yer vermektedir. İnsan psikolojisinin en önemli yönlerinden biri olan ve hayatın merkezinde yer alan sevinç ve mutluluk duyguları da Kur'ân'ın önemle üzerinde durduğu hususlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle, saadet, ferah, sekîne, sürûr, itminan ve fekâhe gibi birçok kavram, insanın sevinç ve mutluluğuna dair Kur'ân'da öne çıkan en temel kavramlar arasında yer almaktadır. İnsanın sevinç ve mutluluk duygularıyla ilgili olarak Kur'ân'da öne çıkan bir ifade de, bu çalışmamızda ele alacağımız "kurratu 'ayn" terkididir.

Kur'ân-ı Kerîm'de, bazen izafet terkibi bazen de fiil cümlesi formunda geçmekte olan bu ifade, kullanılmış olduğu ayetlerde, insanın sevinç ve mutluluk duygularının ana etkenlerine dair önemli bilgiler vermektedir. Ancak bu önemine rağmen "kurratu 'ayn" terkibi hakkında Kur'ân merkezli bir çalışmanın yapıldığı tarafımızca tespit edilememiştir.⁴ Bu nedenle çalışmamızda, bu terkinin Arap dilinde ifade ettiği anlamlar ve kullanım şekilleri ele alındıktan sonra ilgili ayetler tahlil edilerek bu ifade vesilesiyle Kur'ân'ın ortaya koyduğu veriler tespit edilmeye çalışılacaktır.

Arapçada ve Kur'ân-ı Kerîm'de "Kurratu 'Ayn" Terkibi

1. Arapçada "Kurratu 'Ayn" Terkibi

"Kurratu 'ayn" ifadesi, "kurra" (قرء) ve "'ayn" (عين) kelimelerinden oluşan bir terkiptir. Terkipteki "'ayn" kelimesi, Arapçada "göz, casus, pınar, hazırda bulunan mal, peşin para, dinar, bir şeyin bizzat kendisi"⁵ vb. birçok

² Bakara, 2/185; En'âm, 6/92; İbrahim, 14/52; Zümer, 39/41.

³ Bakara, 2/21, 168; Nisâ, 4/1, 133, 170, 174; Yunus, 10/23, 57; Hacc, 22/1, 5; Lokman, 31/33.

⁴ Bu terkinin kısmen ele alındığı iki makalenin bulunduğunu tespit ettik. Sözkonusu makalelerin ilkinde Arapçadaki bazı dua ifadeleri belâgat açısından ele alınmakta, diğerinde ise bir hadiste geçen "kurratu 'ayn" ifadesi hakkında sûfilerin yorumları incelenmektedir. Bakınız: M. Edip Çağmar, "Araplarda Dua ve Yaygın Olarak Kullanılan Duaların Belâgat Açısından Değerlendirilmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 18, İzmir 2003, ss. 169-195; Veysel Akkaya, "Sûfilerin "Gözümün Nuru Namazda Kılındı" Hadisindeki "Kurretu Ayn"a Bakışı", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014/2, c. 13, sayı: 26, ss.63-82.

⁵ Halil b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-'Ayn*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2003, 3/263; Ebû Mansur Muhammed b. Ahmed el- Ezherî, *Tehzîbü'l-Lüğâ*, el-Müessesetü'l-Mısriyyetü'l-Âmme ve ed-Daru'l-

anlama sahip olmakla birlikte burada temel olarak "göz" anlamında kullanılmaktadır. Ancak "kurratu" kelimesinin hangi manada kullanıldığına dair iki farklı görüş mevcuttur. Zira "kurratu"nun kökeni olan "karra" kelimesi, iki temel anlama sahip olup bu anlamlardan birisi "berd" yani "soğukluk ve serinlik" diğeri ise "temekkün" yani "yerleşme, karar kılma, sebat ve istikrar"dır.⁶

Birinci görüşe göre "kurratu 'ayn", gözü serinleten yani insanı sevindirip ferahlatan her şey için kullanılabilen bir ifadedir. Buna göre "karrat 'aynuhû" ifadesi "gözü serinledi" anlamına gelmektedir ve "sehnet 'aynuhû" (gözü ısındı/yandı) ifadesinin karşıtıdır. Gözün serinliği sevinç ve mutluluk halini; sıcaklığı ve yanması ise üzüntü ve ıstırap halini ifade etmektedir. Kavram hakkında bu açıklamayı yapanların yorumuna göre biri sevinçten diğeri ise üzüntüden gelen iki tür gözyaşı mevcut olup sevinç ve mutluluktan kaynaklanan gözyaşları serin, üzüntüden kaynaklanan gözyaşları ise sıcaktır. Bu nedenle "kurratu 'ayn", gözü serinleten yani insanı sevindiren ve mutluluğuna neden olan şey demektir.⁷

Bazı dilcilere göre ise "kurratu 'ayn" terkindeki "kurratu" kelimesi, "karâr" kökünden gelmekte olup "sükûnet, sebat ve istikrar" manası taşımakta yani kişinin karar kılma halini, göz tokluğunu, kanaatkârlığını ve başka şeylere tamah etmeme durumunu ifade etmektedir. Buna göre "ekarrallahu 'aynehû" ifadesi, "Allah ona, halinde karar kılacağı ve kendisinden daha üst seviyede olanlara tamah etmeyeceği kadar çok ihsanda bulunsun!" anlamında bir dua cümlesidir.⁸

Kavramın kökenine dair bu iki yaklaşımı da ele alan Râğıb, "sabit olmak, durağanlaşmak" anlamındaki "karra" ile "soğukluk" anlamına gelen "kurru" kelimeleri arasında anlamsal yakınlık olduğunu, zira soğukluğun sükûneti yani donukluğu ve durağanlığı, sıcaklığın ise tam aksine hareketi gerektirdiğini belirtmektedir. Ona göre "karrat 'aynuhû" ifadesi nihai olarak "sevindi, mutlu oldu" anlamına gelmektedir. "Kurratu 'ayn" ise sevince sebep olan kişi hakkında kullanılır. Birisinin mutluluk ve sevince kavuşması

Mısıryye, Mısır 1964, 3/207-208; İsmail b. Hammad el-Cevherî, *es-Sihâh Tâcu'l-Luğa ve Sihâhu'l-'Arabiyye*, Dâru'l-İlmi li'l-Melâyin, Beyrut 1990, 6/2170.

⁶ Ebu'l-Hüseyn Ahmed İbn Fâris, *Mu'cemu Mekayîsi'l-Luğa*, Dâru'l-Fikr, yy. 1979, 5/7.

⁷ Halîl, *Kitâbu'l-'Ayn*, 5/21; Ezherî, *Tehzîb*, 8/276; Cevherî, *es-Sihâh*, 2/790.

⁸ Cevherî, *es-Sihâh*, 2/790; İbn Fâris, *Mekayîsi'l-Luğa*, 5/8; Ebû'l-Kasım el-Hüseyn b. Muhammed er-Râğıb el-İşfehâni, *Mu'cemu Müfredâti Elfâzi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1997, s. 445; Ebu'l-Fadl Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrrem b. Ali b. Ahmed İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, Dâru'l-Me'ârif, Kahire ty. 40/3580.

için dua etmek kastıyla “ekarrallahu ‘aynehû” denmekte; beddua etmek istendiğinde ise “eshanellahu ‘aynehû” ifadesi kullanılmaktadır.⁹

“Kurratu ‘ayn” terkibi hakkında dilciler tarafından yapılan yukarıdaki açıklamalarda, sevinç ve mutluluğun “serinlik”; üzüntü ve ıstırapın ise “sıcaklık” (sühûnet) ile ifade edilmiş olması dikkat çeken bir husustur. Ancak bu durumun, Arap toplumunun hayat şartlarıyla da çok yakın bir ilgisi olsa gerektir. Zira çetin coğrafi şartlarda yaşayan Arap toplumu için serinlik, çölün şiddetli sıcağında gayet önemli bir sevinç kaynağı ve çok büyük bir nimettir. “Kurratu ‘ayn” terkinde, sevinç ve mutluluğun gözlerle ilişkilendirilmiş olması ise insanın sevinç ve mutluluk hallerinin en çok gözlerde somut biçimde tezahür etmesinden yani gözlerin duygulara tercüman olmasından kaynaklanmaktadır.¹⁰

Arap diline dair ilgili kaynaklardan vermiş olduğumuz yukarıdaki açıklamalar ışığında, “kurratu ‘ayn” terkinin Türkçedeki lafzi karşılığı her ne kadar “göz serinliği” veya “gözün karar kılması” şeklinde olsa da bu ifadeler, terkinin gerçek manasını Türkçe’ye yansıtamamaktadır. Zira her dil kendi mantığı içerisinde değerlendirilmesi gerektiğinden lafzi tercüme bazen yetersiz kalmaktadır. Bu terkip ile Arapça’da kastedilen durum ise yukarıda da ifade edildiği gibi insanın sevinci, mutluluğu, gönül ferahlığı ve bu halin, ruhun aynası olan gözlere yansımasıdır. Bu durumu Türkçe’de yine göz ile ilişkilendirerek anlatan kullanım ise “göz aydınlığı” ifadesidir. Arapça’da “göz” ile birlikte “serinlik” veya “istikrar” vurgusu öne çıkarken Türkçe’de sadece “aydınlık ve parıltı” vurgusu öne çıkmaktadır. Ancak kurratu ‘ayn terkinin, Arapça’da nasıl ki, izafet terkinin veya fiil cümlesi formunda kullanılıyorsa, Türkçe’de de hem “göz aydınlığı” şeklinde isim tamlaması hem de “gözün aydın olsun” vb. şekillerde fiil cümlesi olarak kullanılmaktadır.¹¹

Türkçe meallere de çoğunlukla “göz aydınlığı” şeklinde yansıyan¹² “kurratu ‘ayn” terkinin Kur’ân’da kullanıldığı bağlamlar da onun sevinç, mutluluk ve gönül huzuruna dair önemli bir ifade olduğunu göstermektedir. Nitekim kullanılmış olduğu bağlamlardan bazılarında - aşağıda görüleceği üzere- terkinin hemen öncesinde veya sonrasında, onun

⁹ Râğıb, *Müfredât*, 445.

¹⁰ Çağmar, “Araplarda Dua ve Yaygın Olarak Kullanılan Duaların Belâğat Açısından Değerlendirilmesi”, s. 180-181.

¹¹ <http://www.tdk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 21.05.2015.

¹² Hasenat-4.0, *Kur’ân Araştırma Sistemi* (İnteraktif), Tasarım: Bahadır Çolak, 2007-2009, Tâhâ, 20/40; Furkan, 25/74; Kasas, 28/9; Secde, 32/17.

anlamını teyit eder mahiyette "üzülmeme" ifadesi de geçmektedir. Bu da "kurratu 'ayn" terkinin Kur'ân'da hüzn, acı ve ıstırabın zıttı olan duyguları anlatan bir ifade olarak öne çıktığının bir başka kanıtıdır.

2. Kur'ân-ı Kerîm'de "Kurratu 'Ayn" Terkibi

"Kurratu 'ayn" terkinin, Kur'ân-ı Kerîm'de bu şekliyle izafet terkinin formunda kullanıldığı gibi fiil cümlesi formunda da kullanılmıştır. Terkinin, toplam yedi ayette varit olan kullanımlarından dört tanesi, farklı formlarda fiil cümleleri, üç tanesi ise izafet terkinidir. Ancak kullanıldığı ayetlerde "kurratu 'ayn" terkinin, birbirinden farklı bazı bağlamlarda ve çeşitli durumları ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Terkinin mevcut kullanımlarını, hakkında kullanıldıkları kişi ve olaylara göre altı farklı başlık halinde, aşağıdaki şekilde ele almak mümkündür:

a. Terkinin Hz. Mûsâ'nın Annesi Hakkında Kullanımı

"Kurratu 'ayn terkinin"nin, iki ayette Hz. Mûsâ'nın annesiyle ilgili olarak kullanıldığı görülmektedir. Her iki kullanımın da fiil cümlesi formunda geldiği bu ayetler şöyledir:

إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ تَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُ فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ

"Hani kız kardeşin (Firavun ailesine) gidiyor ve "size onun bakımını üstlenecek kimseyi göstereyim mi?" diyordu. Derken, gözü aydın olsun, üzülmeyin diye seni annene döndürdük."¹³

فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِنَعْلَمَ أَنَّ وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

"Böylece biz, anasının gözü aydın olsun ve üzülmeyin, Allah'ın vaaadinin hak olduğunu bilsin diye onu anasına geri döndürdük. Fakat onların pek çoğu bunu bilmezler."¹⁴

Birbirine yakın ifadelerle sahip olan bu iki ayette de aynı konu zikredilmektedir. Bu ayetlerde anlatılan olay özetle şöyledir: Firavun'un emriyle İsrailoğullarının erkek bebeklerinin öldürüldüğü bir dönemde bir erkek çocuk dünyaya getiren Hz. Mûsâ'nın annesi, Allah'ın yönlendirmesi ile yavrusunu bir sandığa koyarak Nil'in sularına bırakır. Zira o, Allah'ın bebeği ölümden kurtaracağını ve yeniden ona kavuşmasını sağlayacağını bilmektedir. İlahi plan mucibince suların sürüklediği sandık içindeki bebek, Firavun'un eşinin eline geçer. O da İsrailoğullarından olduğu bilinen bu

¹³ Tâhâ, 20/40.

¹⁴ Kasas, 28/13.

bebeği Firavun'un öldürmemesi için ricada bulunur ve onu evlat edinir. Ancak bebek hiçbir sütanneyi kabullenmez. Bunun üzerine bebeğin sarayda çalışan ablası, bebeğin gerçek annesini emebileceğini düşünerek oradaki yetkililere, bebeği emzirebilecek birini tanıdığını söyleyerek teklifte bulunur. Bebek de gerçek annesine kavuşunca onu emmeyi kabul eder. Böylece yavrusundan bir süreliğine bile olsa ayrı kalmanın dayanılmaz acısını yaşayan ve neredeyse dayanamayıp sırrını açığa vurmaya üzere olan Hz. Mûsâ'nın annesi, yavrusuna kavuşmanın eşsiz sevinç ve mutluluğunu yaşar.¹⁵

Yukarıdaki her iki ayette de, Hz. Mûsâ'nın annesinin, Allah'ın vaadi mucibince yavrusuna yeniden kavuşmakla yaşadığı bu sevinçten bahsedilmektedir. Ayetlerde, "gözü aydın olsun, sevin sin ve üzülmesin diye" annesinin yavrusuna kavuşturulduğu ifade edilmektedir.¹⁶ Ayetlerdeki bu ifadeler, yavrusuna kavuşmanın bir anne için ne kadar büyük bir sevinç ve mutluluk vesilesi olduğuna, böyle bir olayın adeta annenin gözlerinin aydınlanmasını, sevinçten ıslık ıslık parlamasını sağladığına işaret etmektedir.¹⁷ Nitekim anne-çocuk ilişkisi, başka hiçbir ilişki ve bağlılığa benzemeyen eşsiz bir psikolojik yapıya sahip olup hamilelik süreciyle başlamakta ve ömür boyu devam etmektedir. Yavrusu daha karnundayken onunla duygusal ve fiziksel bağlar kuran annenin, özellikle -ayette de ifade edildiği gibi- süt emme çağında bebeğini her an yanında görme, onunla fiziksel ve duygusal iletişim içinde olma ihtiyacı, çok ciddi ve önemli bir ihtiyaçtır. Böyle bir durumda anne ile bebeğin birbirinden koparılması, sadece bebeğin değil annenin de psikolojisini ve fizyolojisini olumsuz etkilemektedir.¹⁸ Yavrusundan bir süreliğine de ayrı kalan ve onun için endişe duyan Hz. Mûsâ'nın annesinin durumu da buna örnektir. Yukarıdaki ayetlerde, annenin, yaşadığı ruhsal sıkıntı ve ıstırapların ardından yavrusuna kavuşarak büyük bir sevinç ve mutluluk yaşadığına, dayanılmaz

¹⁵ Kasas, 28/4-13.

¹⁶ Ebu'l-Kasım Cârullah Mahmud b. Ömer ez-Zemaşşeri, *Tefsîru'l-Keşşâf 'an Hakaiki't-Tenzil ve 'Uyûni'l-Ekavil fi Vücûhi't-Te'vil*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 2002, s. 656, 795.

¹⁷ Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, Dâru Hicr, Kahire 2001, 18/180; Celâlüddin Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Suyûtî, Celâlüddin Muhammed b. Ahmed el-Mahallî, *Tefsîru'l-Celâleyn*, Dâru İbni Kesîr, Dimaşk 1999, s. 314, 386; Muhammed et-Tâhir b. Âşûr, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, ed-Dâru't-Tûnusiyye, Tunus 1984, 16/219.

¹⁸ Nilgün Öngider, "Anne-Baba İle Okul Öncesi Çocuk Arasındaki İlişki", *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 2013, 5 (4), s. 424; Sema Dereli Yılmaz, "Prenetal Anne-Bebek Bağlanması", *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 2013, 10 (3), s. 28-30; Nevzat Tarhan, *Kadın Psikolojisi*, Nesil Yayınları, İstanbul 2005, s. 299.

acı, ıstırap ve endişelerin yerini, göz aydınlığının, sevinç ve mutluluğun aldığına işaret edilmektedir.

b. Terkibin Firavun'un Hanımı Hakkında Kullanımı

Kurratu 'ayn terkibi, yukarıda Hz. Mûsâ'nın annesiyle ilgili olarak bahsettiğimiz olayda, Firavun'un hanımının ifadesi olarak da kullanılmaktadır. Adının Âsiye¹⁹ olduğu rivayet edilen bu kadının, bebeği öldürmemesi ve evlat edinmesine izin vermesi için Firavun'a ricada bulunurken kullanmış olduğu ifadeler şöyledir:

وَقَالَتْ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قَرَّتْ عَيْنِي لِي وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا
يَشْعُرُونَ

*"Firavun'un karısı şöyle dedi: "Bana da, sana da göz aydınlığı (olacak bir çocuk)! Sakın onu öldürmeyin. Belki bize faydası dokunur, ya da onu evlat ediniriz." Oysaki onlar (olacak şeylerin) farkında değillerdi."*²⁰

Bu ayetteki ifadeler, Firavun'un hanımı Âsiye'ye aittir. Nil Nehri'nde bulunan bebeğe kanı kaynayan ve İsrailoğullarından olduğu tahmin edildiği halde onun öldürülmesini istemeyen Âsiye, kendisinin bebeği olmadığından bu bebeğin kendileri için bir göz aydınlığı yani neşe kaynağı olacağını, ondan fayda görebileceklerini, onu evlat edinip diledikleri gibi yetiştirebileceklerini söylemiştir. Firavun da bebeği ona bağışlamış, böylece Allah'ın planı mucibince Hz. Mûsâ, Firavun'un sarayında büyümeye başlamıştır.²¹

Âsiye'nin bu sözleri, onun anne olma özlemine ve bebeğe annelik yaparak mutlu olabileceğini düşündüğüne işaret etmektedir. Yukarıda da değindiğimiz gibi anne-bebek arasındaki çift yönlü ilişkinin, her iki tarafın mutluluğuna çok olumlu katkılarının olduğu bilinmektedir. Bizzat kendisi doğurmuş olmasa bile bir bebeğin bakımını üstlenmek, onun her türlü ihtiyacıyla ilgilenmek, annenin şefkat ve merhamet duygularını geliştirdiği gibi fedakârlık ve özveriyi de peşi sıra getirmekte, aynı zamanda anne için bir meşguliyet terapisi işlevi de görmektedir. Hatta anneliğin insan üzerindeki olumlu psikolojik etkileri nedeniyle ki, bazı filozoflar, "İyilik

¹⁹ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 18/164, 166.

²⁰ Kasas, 28/9.

²¹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 794; Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib el-Maverdî, *en-Nüketü ve'l-Uyûn*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut ty., 4/237; Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 2007, s. 1093-1094; İbn Âşûr, *Tefsîru't-Tahrîr*, 20/78; Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrırcı, İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur'ân Yolu*, DİB Yayınları, Ankara 2007, 4/212.

duygusunun dünyaya girdiği kapı, annelik duygusudur” demişlerdir. Annelik duygusunda, insanı iyileştirebilecek ve onu mutlu edecek birçok unsur bulunmaktadır.²²

Hz. Mûsâ ve Âsiye arasında oluşan ve annelik rolüne bağlı olarak gelişen bu sevgi bağının, Hz. Mûsâ'nın ölümden kurtuluşuna ve en azılı düşmanı olacak kişinin yanı başında büyümesine vesile olduğu da unutulmamalıdır. Annelik duygularıyla, savunmasız ve günahsız bir canı kurtaran ve onu kendisi için bir göz aydınlığı olarak gören, onunla neşeli ve mutlu bir hayat sürmeye çalışan Âsiye, yıllar sonra onun getirmiş olduğu ilahi vahye gönül verip imana ermiş ve böylece o bebek vesilesiyle elde etmeye çalıştığı dünyevi mutluluk, ona ebedi mutluluğun yollarını da açmıştır. Bu da vahyin ve nebevî öğretilerin ışığında, en güzel şekilde çocuk yetiştirmenin hem dünyevi hem de uhrevi açıdan bir mutluluk vesilesi olabileceğini göstermektedir.

c. Terkibin Hz. Meryem Hakkında Kullanımı

Kurratu ‘ayn terkinin, fiil cümlesi olarak emir formunda kullanıldığı ayetlerden birisi de Hz. Meryem hakkındaki şu ayettir:

فَكَلِمَیْ وَاشْرَبَیْ وَقَرَّیْ عَیْنَا

“Hadi, ye ve iç! Gözün aydın olsun.”²³

Bu ayet, Hz. İsa'yı dünyaya getirdiği sırada Hz. Meryem'e hitaben söylenmiş olan sözleri içermektedir. İlgili ayetlerde ifade edildiği üzere Hz. Meryem, evli olmadığı ve herhangi bir erkekle ilişkisi bulunmadığı halde hamile kalmış, bu durumu kavminden gizlemiş ve insanlardan uzaklaşıp yalnızlığa çekilmiştir.²⁴ Doğumu yaklaştığında ise kavminin kendisine takınacağı tavrı ve söyleyecekleri çirkin sözleri düşünerek “Ah keşke ölseydim de unutulup giden biri olsaydım!”²⁵ diyecek kadar ağır bir hüzne ve ıstıraba duçar olmuştur. Bu haldeyken ona, “Üzülme! Bak, rabbın senin hemen alt yanında bir dere akıttı. Hurma ağacını kendine doğru silkele ki üzerine taze hurma dökülsün. Hadi, ye ve iç! Gözün aydın olsun, sevin!”²⁶ diye nida edilmiştir. Böylece yanındaki hurma ağacını silkelemesi ve dökülen taze hurmalardan

²² Tarhan, *Kadın Psikolojisi*, 299-305.

²³ Meryem, 19/26.

²⁴ Meryem, 19/22.

²⁵ Meryem, 19/23.

²⁶ Meryem, 19/24-26.

yemesi, yanı başında akıtılan taze sudan içmesi ve üzülmek yerine tam aksine çocuğunun doğumuna sevinmesi söylenmiştir.²⁷

Kur'ân'ın bu ifadeleri, annesi tarafından Allah'a adanmış bir insan olan Hz. Meryem'in,²⁸ yapayalnız bir halde Hz. İsa'yı dünyaya getirmesinin akabinde Allah katından bazı lütuflara mazhar olduğuna işaret etmektedir. Yeni doğum yapan Hz. Meryem'e, kendisine sunulan taze hurmalardan gönül rahatlığı ile yemesi ve yanı başında akıtılan sudan kana kana içmesi, üzülmek bir yana tam aksine sevinip neşelenmesi, gönlünü ferah tutması söylenmiştir.²⁹ Sürenin daha önceki ayetlerine dikkat edilirse, Hz. Meryem, doğum gerçekleşmeden önce utancından, kimsenin olmadığı ıssız bir yere çekilmiş, yaşadığı sıkıntılar ve uğradığı iftiralar nedeniyle ölmeyi ve unutulup giden biri olmayı arzu etmiştir.³⁰ Kendisine daha önce sadece "Üzülme!" denirken yanı başındaki suyun ve taze hurmanın varlığına dikkat çekilmesinin ardından "Ye, iç ve sevin!" denmiştir. Bu da, dolaylı olarak aç, susuz ve acılar içinde kıvranan bir insanın sevinç ve mutluluk duygularından uzak olacağını, sevinç ve huzur duymak için o sıkıntıların bertaraf edilmesi gerektiğini göstermektedir. İleri derecede üzüntüye sebep olan bir olaydan dolayı yiyip-içmeden kesilen bazı kişilerin durumu da buna delildir.³¹ Zira zorlayarak da olsa yiyip-içmeleri nispeten de olsa üzüntülerini azaltmakta ve onları hayata bağlamaktadır.³²

Bazı tefsirlerde ifade edildiği gibi³³ Hz. Meryem'in, yaşanan mucizeleri görerak Allah'ın onun destekçisi, yar ve yardımcısı olduğunu, onu yalnız bırakmadığını düşünmesinin ve bundan dolayı sevinmesinin istendiğini söylemek tek başına isabetli görünmemektedir. Zira bu iddia, Hz. Meryem'in o mucizeleri görmeden önce Allah'ın onunla olduğunu

²⁷ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 635; Ebu'l-Ferec Cemâlüddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed İbnü'l-Cevzî, *Zâdu'l-Mesîr fî 'İlmi't-Tefsîr*, el-Mektebü'l-İslamî, Beyrut 1984, 5/224; Şemsüddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2006, 13/437; Suyûtî, *Celâleyn*, 307. Ona bu sözleri söyleyenin Hz. Cebrail ya da dünyaya gelen bebek olduğu ifade edilmektedir. Bakınız: Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 635; İbnü'l-Cevzî, *Zâdu'l-Mesîr*, 5/221.

²⁸ Âl-i İmrân, 3/35.

²⁹ Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud en-Nesefî, *Medâriku't-Tenzîl ve Hakaiku't-Te'vîl*, Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, Beyrut 1998, 2/332; Alâuddin Ali b. Muhammed b. İbrahim el-Hâzin el-Bağdâdî, *Lübâbü't-Te'vîl fî Me'âni't-Tenzîl*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2004, 3/185-186; Ebu's-Suûd Muhammed b. Muhammed el-İmâdî, *İrşâdu'l-'Akli's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, Beyrut ty., 5/263; Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safoetü't-Tefâsîr*, Dâru'l-Kur'âni'l-Kerîm, Beyrut 1981, 2/215.

³⁰ Meryem, 19/22-25.

³¹ Kemal Sayar, *Psikolojiye Giriş*, Dem-Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul 2013, s. 81-82.

³² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 635; Şihâbüddin es-Seyyid Mahmud el-Bağdâdî el-Âlûsî, *Rûhu'l-Me'âni fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-'Azîmi ve's-Seb'i'l-Mesâni*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, Beyrut ty., 16/86; Muhammed Cemâlüddin el-Kasimî, *Mehâsinü't-Te'vîl*, yey., yy. 1957, 11/4135.

³³ Muhammed Ebû Zehra, *Zehratü't-Tefâsîr*, Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, yy. ty., 9/4630.

bilmediği veya düşünmediği gibi bir sonuca da götürmektedir ki, bu da Hz. Meryem gibi daha önce birçok manevî ihsan ve ikrama mazhar olmuş biri için muhaldir. Ancak kanaatimizce, ayetteki ifade tarzı, özellikle yeme ve içmenin zikredilmesi, açlık-susuzluk gibi temel iki dürtü giderilmeksizin ve acı ve ıstıraplar durdurulmaksızın sevinç ve neşe duyulamayacağına, tam anlamda mutlu olunamayacağına işaret etmektedir.

Gebelik psikolojisi üzerine yapılan bazı araştırmalar, gebelik ve emzirme döneminde kadın için bazı korkuların söz konusu olduğunu, doğum ve sonrasında lohusalık döneminde kadınların psikolojik açıdan çok zayıf olduklarını, ciddi anlamda yardım ve desteğe ihtiyaç hissettiklerini ortaya koymuştur. Özellikle ilk doğumda bu duygular daha belirgin olarak açığa çıkmaktadır. Bu dönemdeki annelik korkularının giderilmesi, koruyucu ruh sağlığı açısından çok önemlidir. Bu dönemde hafif üzüntü ve ağlamanın yanında korkular da artmaktadır. “Annelik hüznü” olarak da tanımlanan bu olay, doğal bir süreçtir ve aynı zamanda doğum gibi güç bir olayın vücutta yaptığı değişikliklerle de ilgilidir.³⁴ Hz. Meryem’in, yanında ailesi veya hiçbir yakını olmaksızın gerçekleştirdiği doğum da bu duruma örnektir. Tüm bunların yanında, başına gelen mucizevi hamilelik olayına herkesin inanmayacağı ve onu çok çirkin iftiralarla suçlayanların olacağını düşünerek ıstırap ve korkularının kat be kat arttığı görülmektedir. Böyle bir halet-i ruhiye içinde iken ilahi desteğe mazhar olarak kendisine bahşedilen nimetlerden yiyip içmesi ve üzülme bir yana sahip olduğu misyonu düşünerek moral bulması, sevinmesi ve neşelenmesi söylenmiş; tüm bunların ardından ise herhangi bir kimseyle karşılaştığında nasıl hareket edeceği şöyle ifade edilmiştir: “Şayet herhangi bir kimseyi görürsen ona “Ben, Rahman olan Allah'a oruç adadım; bugün hiçbir insanla konuşmayacağım” de!”

Bu ifadeler de Hz. Meryem’in özgüvenini arttırmaya ve suçluluk psikolojisi içinde birilerine karşı kendini savunma durumuna geçmesini engellemeye yönelik ifadelerdir. Yapayalnız bir halde doğum yaparken onu kimsesiz bırakmayan ve her türlü ihtiyacını gideren Allah'ın, kötü niyetli insanlara karşı da onu yalnız bırakmayacağına işaret edilmektedir. Nitekim ona yöneltilen çirkin sözlere bizzat kucağındaki bebek bir mucize eseri olarak cevap vermiş ve annesinin yüzünü ağartmıştır.³⁵

³⁴ Tarhan, *Kadın Psikolojisi*, 84-85, 301.

³⁵ Meryem, 19/29-33.

Hiz. Meryem ile ilgili olarak ayetlerde zikredilen yukarıdaki hususlar, gerek genel olarak insan psikolojisine, gerekse kadın ve annelik psikolojine dair önemli ipuçları vermektedir. Göz aydınlığı ve gönül sürûru için temel biyolojik ihtiyaçların temin edilmesi, korku ve kimsesizlik hislerinin bertaraf edilerek güven ve destek duygularının pekiştirilmesi, suçlu ve kusurlu konumda olmadığı halde öyle algılanabilecek durumda olan kimselere olumlu telkinde bulunulması ve yol gösterilmesi gibi hususlar öne çıkmaktadır.

d. Terkibin Hiz. Peygamber'in Eşleri Hakkında Kullanımı

Kurratu 'ayn terkibi yine fiil cümlesi formunda kullanıldığı bir ayette kadın ve evlilik psikolojisine dair bazı hususlara ışık tutmaktadır. Hiz. Peygamber (s.a.s.)'in eşleriyle ilgili bir durumu anlatan ayette şu ifadeler geçmektedir:

تُرْجَىٰ مَنْ نَسَاءَ مِنْهُنَّ وَتُنَوَىٰ إِلَيْكَ مَنْ نَسَاءَ وَمَنْ ابْتَعَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ
أَدْنَىٰ أَنْ تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلَّهُنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ
عَلِيمًا حَلِيمًا

*"Onlardan dilediğini erteler, dilediğini de yanına alırsın. Ertelemediğin hanımlarından arzu ettiğini tekrar yanına almanda, senin üzerine bir günah yoktur. Böyle yapman, onların gözlerinin aydın olması ve üzülmemeleri, bir de senin verdiklerine hepsinin razı olması için daha uygundur. Allah, kalplerinizde olanı bilir. Allah hakkıyla bilendir, halimdir."*³⁶

Hiz. Peygamber (s.a.s.)'in hanımlarıyla ilgili bazı hususları düzenleyen bu ayet, onun, eşlerinden hangisiyle birlikte kalacağı konusunda serbest olduğunu, onlara karşı bir mahkûmiyeti veya muntazaman bağlı olacağı bir nöbet sırası olmadığını, dilediğine dilediği kadar nafaka verme hususunda da tam bir ruhsata sahip olduğunu beyan etmektedir. Ona böyle bir iznin verilmesinin sebebi ise *"Böyle yapman, onların gözlerinin aydın olması ve üzülmemeleri, bir de senin verdiklerine hepsinin razı olması için daha uygundur"* ifadesiyle açıklanmaktadır.

Hiz. Peygamber (s.a.s.)'e böyle bir serbestliğin verilmiş olması, ayetin indirildiği dönemde onun nikâhı altında olan ve serbest bırakıldıkları³⁷ halde kendi arzu ve istekleriyle bu evliliği sürdürme kararı alan dokuz

³⁶ Ahzab, 33/51.

³⁷ Ahzab, 33/28-29.

hanımının psikolojisiyle yakından ilgilidir. Zira onların Hz. Peygamber (s.a.s.) hakkında “O mecbur olduğu için bize eşit davranıyor” demeleri ile “O mecbur olmadığı halde aramızda her hususta eşitliği gözetiyor, hiçbirimizi ihmal etmiyor” demeleri arasındaki fark barizdir. Elbette ikinci düşünce ve yaklaşım tarzı, hem kendilerinin hem de Hz. Peygamber (s.a.s.)’in huzuru ve mutluluğu açısından çok daha isabetlidir. Zira insan genellikle, zaten hakkı olduğunu düşündüğü ve gayet sıradan ve normal gördüğü bir hususta kimseye minnet duymaz ve müteşekkir olmaz. Ancak hakkı olmadığı halde birisinin kendisine iyilikte bulunmasından dolayı sevinir ve minnettarlık duyar. Kendi gözünde, o iyiliği yapanın kıymeti de artar.³⁸

Daha önce aralarında cereyan eden kıskançlık vb. bazı sebeplerle zaman zaman Hz. Peygamber (s.a.s.)’i haksız yere üzen hatta bir ay süreyle kırgın kalmasına sebep olan eşlerinin, bu ayette Allah’ın verdiği ruhsata rağmen aralarında eşitlik ve adaletin gözetildiğine şahit olmaları, büyük bir sevinç ve mutluluk vesilesidir. Bu, kendilerine kıymet verildiğini anlamaları ve bunun değerini bilmeleri ve onu bir daha üzmemeleri açısından önemlidir.³⁹ Bununla o dönemde Hz. Peygamber (s.a.s.)’in, risalet görevini huzur içinde ve sağlam bir zihin ile yerine getirebilmesi için öncelikle aile içi huzurun sağlanması hedeflenmiştir.⁴⁰

e. Terkibin Aile Mutluluğu Hakkında Kullanımı

Kurratu ‘ayn terkibinin genel anlamda çocuk ve eşler hakkında kullanıldığı bir ayette ise aile mutluluğu konusuna işaret edilmektedir. Ayette şu ifadeler geçmektedir:

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

“Onlar, “Ey Rabbimiz! Eşlerimizi ve çocuklarımızı bize göz aydınlığı kıl ve bizi Allah’a karşı gelmekten sakınanlara önder eyle” diyenlerdir.”⁴¹

Bu ayet, Furkan Sûresi’nde “Rahman’ın kulları”⁴² diye nitelenen kimselerin sahip oldukları üstün vasıfların sıralandığı bölümde geçmektedir. Ayetteki ifadede, ilahi övgüye mazhar olan has müminlerin,

³⁸ İbn Âşûr, *Tefsîru’l-Tahrîr*, 22/75-76.

³⁹ Taberî, *Câmi’u’l-Beyân*, 19/145; Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes’ûd el-Begavî, *Me’âlimu’l-Tenzîl*, Dâru Taybe, Riyad 1989, 6/366; Zemahşeri, *el-Keşşâf*, 861; Nesefî, *Medârikü’l-Tenzîl*, 3/40.

⁴⁰ Ebu’l-A’lâ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, İnsan Yayınları, İstanbul 1996, 4/443-444.

⁴¹ Furkan, 25/74.

⁴² Furkan, 25/63.

iman dolu yüreklerinden gelen bir duaya yer verilmektedir. Onların bu duadaki istekleri, eş ve çocuklarının kendileri için bir sıkıntı, dert ve ıstırap sebebi değil tam aksine sevinç ve mutluluk kaynağı olmasıdır. Bu dua aynı zamanda Müslüman fertlerin çoğalması ve böylece İslâm'ın yeryüzünde intişarına da yöneliktir. Bu istek, imandan kaynaklanan derin fitrî bir bilince dayanmaktadır. Allah'a giden yolun yolcularının çoğalmasına, özellikle de evlat ve eşlerin bu yolda olmasına ilişkin köklü bir duygudur. Çünkü bir mümin için göz aydınlığı olacak eş ve çocuklar, elbette ki iman sahibi eş ve çocuklardır.⁴³ Zira iman sahibi bir kimse için eş ve çocuklarının Allah'a itaatkâr olduklarını görmekten daha büyük bir göz aydınlığı olamaz.⁴⁴

f. Terkibin Cennet Nimetleri Hakkında Kullanımı

"Kurratu 'ayn" terkibi hakkında ele alacağımız son ayette ise cennet ehli için göz aydınlığı olacak nice nimetlerinin hazırlanmış olduğu, şöyle ifade edilmektedir:

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Hiçbir kimse, (dünyada iken) yapmakta olduklarına karşılık olarak (cennette) onlar için saklanan göz aydınlıklarını bilemez."⁴⁵

Bu ayetin geçtiği bölümde, Allah'ın ayetlerine hakkıyla iman eden ve bu ayetler kendilerine hatırlatıldığında tam bir tevazu ile secdeye kapanıp rablerini tesbih eden, geceleri sıvacık ve rahat yataklarından kalkıp ibadet eden, korku ve ümit ile Allah'a yalvaran ve O'nun verdiği rızıkları yine O'nun yolunda harcayan has müminlerden bahsedilmektedir. Bu ayet ise, has imanlarını samimi amellere döken müminleri bekleyen ve ne melek ne cin ne de insan, hiç kimsenin bilmediği,⁴⁶ göz kamaştırarak, gönüllere sevinç ve huzur salacak eşsiz cennet nimetlerinin müjdesini vermektedir. Ayette geçen "yapmakta olduklarına karşılık" vurgusu ile de, müminlerin fani dünya nimetlerine tamah etmeyip ahiretin göz aydınlatici güzelliklerini elde etmek için gayret etmeleri ve bu yolda çok çalışmaları gerektiğine işaret edilmektedir.⁴⁷

⁴³ İbn Âşûr, *Tefsîru't-Tahrîr*, 19/81; Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, Çeviren: Salih Uçan, Vahdetin İnce, Mehmet Yolcu, İbrahim Türklü, İbrahim Tüfekçi, Dünya Yayıncılık, İstanbul ty., 7/576.

⁴⁴ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 753; Suyûtî, *Celâleyn*, 366.

⁴⁵ Secde, 32/17.

⁴⁶ Nâsirüddin Ebu Sa'îd Abdullah b. Amr b. Muhammed eş-Şirâzî el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, (Hâşiyetü'l-Konevî içinde), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2001, 15/269.

⁴⁷ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 844; İbn Âşûr, *Tefsîru't-Tahrîr*, 21/230; Saîd Havva, *el-Esâs fi't-Tefsîr*, Dâru's-Selam, Kahire 1985, 8/4365.

Kur'an'ın birçok farklı yönden niteliklerini tasvir ettiği cennet hayatının en önemli yönlerinden birisi de hiçbir zaman bıkkınlık vermeyen sürprizlerle dolu bir hayat oluşudur. Nitekim bu ayette, cennetle ilgili bütün tanımlama ve tasvirlerle rağmen orada, bu dünyadaki düşünce kalıpları içerisinde akla-hayale gelmeyecek nice sürprizlerin olduğu ifade edilmektedir.

Bu ayet, öncesinde geçen iki ayette⁴⁸ üstün vasıfları zikredilen müminler için eşsiz bir müjdedir. Allah'ın onlara yönelik ihsanını dile getiren, gözleri kamaştıran sayısız nimetleri ve olağanüstü bağışları kendi katında saklı tuttuğunu belirten hayret verici bir ifadedir. Katında sakladığı bu nimetleri O'ndan başka hiç kimsenin bilmediği belirtilmektedir. Bu ödülleri, cennette sahiplerine gösterilmediği sürece hep Allah katında saklı tutulacaktır. Hiç kuşkusuz bu, yüce Allah'ın huzurunda gerçekleşen sevindirici ve onurlandırıcı buluşmanın son derece aydınlık bir tablosudur. Ayetin ifadesi, bütün tasvir ve örneklere rağmen cennetin asıl mahiyetinin ancak bizzat yaşanarak kavranacağını, cennet ehlini nice sürprizlerle dolu bir hayatın beklediğini göstermektedir.⁴⁹

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bu ayetle ilgili olarak söylediği ve hemen hemen her müfessirin bu ayetin tefsirinde zikrettiği⁵⁰ şu hadis de meseleyi daha anlaşılır kılmaktadır: "Allahu Teâla 'Sâlih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin aklına dahi gelmeyen şeyler hazırladım' buyuruyor."⁵¹

Cennette daha önce hiçbir kimsenin görmediği ve duymadığı, insanın aklına-hayaline dahi gelmemiş olan bazı nimetlerin olacağına dair bu ifadeler, cennet ehline ihsan edilen nimetlerin sürprizlerle dolu olduğuna işaret eden şu ayetle birlikte değerlendirilmelidir: "*Cennet ehline her ne zaman rızık olarak orada bazı meyveler ikram edilse, 'Bu daha önce bize bahşedilenin aynısı!' derler; Hâlbuki onlara sadece benzer görünen nimetler verilmiştir.*"⁵²

Ayetten anlaşıldığı kadarıyla ahirette cennet ehline verilecek meyveler, görünüş itibarıyla daha öncekilere benzer gelecektir fakat gerçekte bambaşka meyvelerdir. Nitekim İbn Abbas'ın bu meyanda "Cennette

⁴⁸ Secde, 32/15-16.

⁴⁹ İbn Âşûr, *Tefsîru 't-Tahrîr*, 21/230; Havva, *el-Esâs*, 8/4365; Kutub, *Fî Zilâl*, 8/259.

⁵⁰ Taberî, *Câmi' u'l-Beyân*, 18/616-620; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 844; Kurtubî, *el-Câmi'*, 17/35; Hâzin, *Lübâb*, 3/406.

⁵¹ Buhârî, *Bed'ü'l-Halk*, 8; Tefsir, Secde, 1; Tevhîd, 35; Müslim, İman, 12; Cennet, 2.

⁵² Bakara, 2/25.

bulunan şeylerin isimlerinden başka hiçbir şey dünyadakine benzemez" dediği rivayet edilmiştir.⁵³ Cennetteki nimetlerin mahiyeti başkadır. Çünkü onlar saf nimettir, dünyadaki nimetlerin hakikatidir. Dünyadaki meyveler onların gölgesi durumundadır. Sözüünü ettiğimiz dış benzerliğe rağmen aslen farklı olma özelliği her ikramda cennetliklere sürpriz yapma amacına yöneliktir. Cennet ehli her ikramda yeni sürprizlerle karşılaşarak heyecan ve sevinç duyacaklardır.⁵⁴ Cennet hayatında sürekli yenilik ve sürprizlerin yaşanacağına dair farklı bazı ifadeler hadislerde de zikredilmektedir.⁵⁵

Dünya hayatında en yüksek maddî imkânlarla ve her türlü zevk ve keyfi yaşama fırsatına sahip olsa da insanın önünde "bıkkınlık" gibi bir sorun bulunmaktadır. En pahalı ve en kıymetli bir yiyeceği dahi sürekli yiyen bir insan, ondan bıkmaya ve nefret etmeye başlar. Ne kadar zevk verse de, her eğlence bir yerden sonra sıkıcı olmaya başlar ve usandırır. Ancak cennet hayatının sürekli sürprizler ve yeniliklerle dolu olan ve sadece bedene değil ruha da hitap eden yapısı, onu bu kusurdan beri kılmaktadır. Bu durum da, ayetteki kurratu 'ayn ifadesiyle vurgulanmakta, cennet nimetlerinin gözü aydınlatıp gönle sürür veren yönüne dikkat çekilmektedir. Cennetle ilgili bu ifadeler, cennet ehlinin kavuşacağı rahatlığın, konforun, huzur ve mutluluğun resmini yansıtmaktadır.⁵⁶

Sonuç

"Kurratu 'ayn" terkibi, Kur'ân-ı Kerîm'de insanın sevinç ve mutluluk duygularını anlatan bir ifade olarak öne çıkmakta ve ayrıca sevinç ve mutluluğa vesile olan bazı hususlara ışık tutmaktadır. Ayetlerde, bazen izafet terkibi bazen de fiil cümlesi formunda geçmekte olan bu ifade, kullanılmış olduğu ayetlerde, sevinç ve mutluluk duygularının ana etkenlerine dair önemli bilgiler vermektedir.

Bir kadının, savunmasız ve korumasız bir bebeğe annelik yapıp onun maddi manevi her türlü ihtiyacıyla ilgilenmesi ve böylece bir yandan "uğraşı terapisi" fonksiyonu icra eden bir işle meşgul olurken diğer yandan

⁵³ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 416; İmaduddin Ebu'l-Fidâ İsmail b. Kesîr, ed-Dimaşkî, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, Tahkik: Mustafa es-Seyyid Muhammed, Muhammed es-Seyyid Reşad vdğ., Müessesetü Kurtuba, Kahire 2000, 1/322.

⁵⁴ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 408-418; Zemahşerî, el-Keşşâf, 63-64; Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Sadeleştirilenler: İsmail Karaçam, Emin Işık, Nusrettin Bolelli, Abdullah Yücel, Azim Dağıtım, İstanbul 1992, 1/242-243; Kutub, *Fi Zilâl* 1/67-68; Mevdûdî, *Tefhîm*, 1/58.

⁵⁵ Müslim, Cennet 13; Tirmizî, Cennet, 15.

⁵⁶ Zemahşerî, el-Keşşâf, 887; Ahmed Mustafa el-Merâğî, *Tefsîru'l-Merâğî*, Şeriketü Mektebeti ve Matba'ati Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1946, 22/131; Kutub, *Fi Zilâl* 8/446; Sâbûnî, *Safvet*, 2/578.

şefkat, merhamet, fedakârlık, özveri, dikkat gibi faydalı yönlerini geliştirmesi, onu mutluluğa yaklaştıran etkenlerdendir. Bir başka etken ise bir annenin, gebelik süreci boyunca gerek biyolojik gerekse psikolojik açıdan bağlandığı ve bin bir zorlukla dünyaya getirdiği bebeğinden ayrı kalmayıp onu hep yanında bulması, kokusunu hissetmesi ve ona dokunması ve bizzat sütünden vererek onu beslemesidir.

Doğum yapan bir kadının, yalnız ve kimsesiz bırakılmayıp bir yandan moral açısından desteklenmesi, annelik şerefine erdiği için tebrik edilmesi ve bebeğini bir yük veya bir utanç vesilesi olarak görmeyip bilakis onunla övünmesinin sağlanması; diğer yandan ise beslenme ve temizlik gibi biyolojik ihtiyaçlarının en güzel şekilde temin edilmesi de kurratu ‘ayn terkibiyle işaret edilen sevinç ve mutluluk vesilelerindedir.

İnsanın evine neşe katan çocuklara ve her yönüyle hayatını paylaştığı uyumlu bir eşe sahip olması dünyadaki en önemli huzur ve mutluluk sebeplerindedir. Böyle bir aile ortamının sağlanması için olmazsa olmaz şartlardan birisi de aile fertlerinin, birbirinin iyiliklerinin ve güzel yönlerinin farkında olmaları ve bu bilinci ömür boyu kaybetmemeleridir. Kadınların, sahip oldukları duygusallıkları nedeniyle eşleri tarafından kendilerine yapılan iyilikleri, bir anlaşmazlık durumunda veya herhangi bir isteklerinin reddi halinde hemen unutmaları veya yok saymaları bizzat kendi sevinç ve mutluluklarını zedelemekte; kendilerini sayılmayan ve sevilmeyen bir eş olarak görme davranışına sevk etmektedir. Ayrıca eşlerinin sürekli tekrarlanan iyilikleri sıradanlaşmakta ve yok hükmüne girmektedir. Bu durum da farkındalığı azaltmakta ve mutluluğa engel olmaktadır. Bu nedenle evlilik hayatında iyilik ve güzelliklere dair farkındalığın artırılması, sevinç ve mutluluk düzeyini arttıran önemli bir husus olarak öne çıkmaktadır.

İnsan için indirilmiş bir hitap olan ve “hayat kitabı” olarak nitelendirilebilecek kadar hayatla iç içe yaşayan Kur’ân, insanın dünyevi hayatını sevinç ve mutluluk içinde yaşayabilmesi için gerekli olan birçok prensibe işaret ederken, uhrevi hayatın da sevinç ve mutlulukla ilgili özelliklerine değinmektedir. Cennet hayatıyla ilgili tasvirler eşsiz bir sevinç ve mutluluk atmosferini tarif etmekte, hiçbir zaman bıkkınlık vermeyen sürprizlerle dolu bir hayatı resmetmektedir. Kalpte hissedilen sevinç ve mutluluğun yüze yansıdığı bir yaşamdan bahseden cennet hayatıyla ilgili tasvirler, bütün tanımlama ve tasvirlerle rağmen, orada bu dünyadaki

düşünce kalıpları içerisinde akla-hayale gelmeyecek nice sürprizlerin olduğunu ve bu sürprizlerin, insanın gözüne ve gönülüne sevinç ve mutluluk yayacağını ifade etmektedir.

Kaynakça

Abdulgâkî, Muhammed Fuâd, *el-Mu'cemu'l-Müfehres li-Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm, Dâru'l-Hadis, Kahire 1988.*

Akkaya, Veysel, "Sûfilerin "Gözümün Nuru Namazda Kılındı" Hadisindeki "Kurretu Ayn"a Bakışı", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014/2, c. 13, sayı: 26.

Âlûsî, Şihâbuddin es-Seyyid Mahmud el-Bağdâdî, *Rûhu'l-Me'ânî fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-'Azîmi ve's-Seb'î'l-Mesânî, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut ty.*

Beğavî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd, *Me'âlimu't-Tenzîl, Dâru Taybe, Riyad 1989.*

Beydâvî, Nâsruddin Ebu Sa'îd Abdullah b. Amr b. Muhammed eş-Şirâzî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl (Hâşiyetü'l-Konevî içinde), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2001.*

Cevherî, İsmail b. Hammad, *es-Sihâh Tâcu'l-Luğa ve Sihâhu'l-'Arabîyye, Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn, Beyrut 1990.*

Çağmar, M. Edip, "Araplarda Dua ve Yaygın Olarak Kullanılan Duaların Belâgat Açısından Değerlendirilmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 18, İzmir 2003.

Ebû Zehra, Muhammed, *Zehratü't-Tefâsîr, Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, yy. ty.*

Ebu's-Suûd, Muhammed b. Muhammed el-İmâdî, *İrşâdu'l-'Akli's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kur'âni'l-Kerîm, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut ty.*

Ezherî, Ebû Mansur Muhammed b. Ahmed, *Tehzîbü'l-Lüğa, el-Müessetü'l-Misriyyetü'l-'Âmme ve ed-Daru'l-Misriyye, Mısır 1964.*

Halîl, İbn Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-'Ayn, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2003.*

Hasenat-4.0, *Kur'ân Araştırma Sistemi* (İnteraktif), Tasarım: Bahadır Çolak, 2007-2009.

Havva, Saîd, *el-Esâsfi 't-Tefsîr*, Dâru's-Selam, Kahire 1985.

Hâzin, Alâuddin Ali b. Muhammed b. İbrahim el-Bağdâdî, *Lübâbü 't-Te'vîl fi Me'âni 't-Tenzîl*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2004.

İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, ed-Dâru't-Tûnusiyye, Tunus 1984.

İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyn Ahmed, *Mu'cemu Mekayîsi'l-Luğa*, Dâru'l-Fikr, yy. 1979.

İbn Kesîr, İmaduddin Ebu'l-Fidâ İsmail ed-Dimaşkî, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, Tahkik: Mustafa es-Seyyid Muhammed, Muhammed es-Seyyid Reşad vdğ., Müessesetü Kurtuba, Kahire 2000.

İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrrem b. Ali b. Ahmed, *Lisânu'l-'Arab*, Dâru'l-Me'ârif, Kahire ty.

İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Cemâlüddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *Zâdu'l-Mesîr fi 'İlmi't-Tefsîr*, el-Mektebü'l-İslamî, Beyrut 1984.

Karaman, Hayrettin, Mustafa Çağrıçı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur'ân Yolu*, DİB Yayınları, Ankara 2007.

Kasimî, Muhammed Cemâlüddin, *Mehâsinü 't-Te'vîl*, yey., yy. 1957.

Kurtubî, Şemsüddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr, *el-Câmi 'li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2006.

Kutub, Seyyid, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, Çeviren: Salih Uçan, Vahdettin İnce, Mehmet Yolcu, İbrahim Türklü, İbrahim Tüfekçi, Dünya Yayıncılık, İstanbul ty.

Maverdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb, *en-Nüketü ve'l-Uyûn*, Tahkik: es-Seyyid b. Abdilmaksûd b. Abdirrahim, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut ty.

Merâğî, Ahmed Mustafa, *Tefsîru'l-Merâğî*, Şirketü Mektebeti ve Matba'ati Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1946.

Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, İnsan Yayınları, İstanbul 1996.

- Nesefî, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, *Medâriku 't-Tenzîl ve Hakaiku 't-Te'vîl*, Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, Beyrut 1998.
- Öngider, Nilgün, "Anne-Baba İle Okul Öncesi Çocuk Arasındaki İlişki", *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 2013, 5 (4).
- Râğîb, Ebû'l-Kasım el-Hüseyn b. Muhammed el-İsfehânî, *Mu'cemu Müfredâti Elfâzi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1997.
- Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü 't-Tefâsîr*, Dâru'l-Kur'âni'l-Kerîm, Beyrut 1981.
- Sayar, Kemal, *Psikolojiye Giriş*, Dem-Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul 2013.
- Yılmaz, Sema Dereli, "Prenetal Anne-Bebek Bağlanması", *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 2013, 10 (3), s. 28-30.
- Suyûtî, Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr, Celâlüddîn Muhammed b. Ahmed el-Mahallî, *Tefsîru 'l-Celâleyn*, Dâru İbni Kesîr, Dimaşk 1999.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Fethu 'l-Kadîr*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 2007.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, Tahkik: Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Dâru Hicr, Kahire 2001.
- Tarhan, Nevzat, *Kadın Psikolojisi*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2005.
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Sadeleştirenler: İsmail Karaçam, Emin Işık, Nusrettin Bolelli, Abdullah Yücel, Azim Dağıtım, İstanbul 1992.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Cârullah Mahmud b. Ömer, *Tefsîru 'l-Keşşâf 'an Hakaiki 't-Tenzîl ve 'Uyûni 'l-Ekavîl fî Vücûhi 't-Te'vîl*, Tahk: Halil Me'mûn, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 2002.